

KÖZFOGLALKOZTATÁS, MINT A MUNKANÉLKÜLISÉG CSÖKKENTÉSÉRE ALKALMAS EGYSÉGES RENDSZER BEMUTATÁSA

Oláh Judit

SUMMARY

It is important to investigate labour market tools as employment policy is expected to reduce unemployment and the segmentation of the labour market, to decrease the intensifying unfavourable situation of vulnerable social groups, to help the geographical, employment and branch labour mobility and to improve productivity. I examine the role of public employment of the labour market tools. I introduce the development of public employment tools and detail that what effects the public employment has on the tendency of unemployment. The literature review in my research was compiled with the aim of a secondary research objective. In the literature review I deal with the introduction of the public employment as a tool for handling labour market crises in the countries of the European Union, as well as with the characteristics of the new system of public employment in Hungary. The numbers of those who are involved in the public employment program both at national and sub-regional levels forecast its significance and necessity under the present condition of the Hungarian economy.

1. BEVEZETÉS

A munkanélküliség és a foglalkoztatottság problémája világszerte növekvő aggodalmat váltott ki. Az aggodás és a megoldások kilátásaival kapcsolatos pesszimizmus a világ számos részére jellemző manapság.

A legtöbb fejlett országban 1973 óta folyamatosan nőtt a munkanélküliség átlagos szintje, az OECD országokban jelenleg 10% körül van. Ezen túlmenően aggodalomra ad okot, hogy megmarad ezen a magas szinten, valamint az is probléma, hogy a szakképzetlen dolgozók foglalkoztatási kilátásai rendkívül rosszak, és ezzel összefüggésben növekednek a béregyenlőtlenségek a szakképzett és a szakképzetlen dolgozók között. Ahogyan a leírtakból is látható, a nagyarányú munkanélküliségből egy sor további probléma következik: növekvő mértékű egyenlőtlenség és társadalmi kirekesztettség, az elmaradt termelés és az elvesztegetett emberi erőforrások, növekvő gazdasági bizonytalanság, és a munkanélkülieknek okozott emberi szenvedések.

Az előbbieket együttesen jelennek meg a Cloke és Park (1985) által kidolgozott háromszintű humán erőforrás hierarchiában. Ebben a szisztémában az emberek és közösségeik életminőségét alapvetően meghatározza a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége és minősége, valamint a munka hozzáférhetősége, azaz a helyben és az ingázással elérhető munkahelyek megléte (Kis 2008).

A Közép- és Kelet-Európa – így hazánk is –, korábban központi tervutasításos rendszerben működő gazdaságokat az átmenet folyamatának első éveiben a kibocsátás nagyarányú visszaesése, a munkaerő piac kedvezőtlen alakulása Bácsné (2014) a tömeges munkanélküliség gyors kialakulása, valamint fokozódó egyenlőtlenség és növekvő szegénység jellemezte. Bár 1994-ben néhány országban már relatív javulás mutatkozott, a kilátások továbbra is rosszak. Összességében a

piacgazdaságra való átalakulás folyamata nehezebbnek bizonyult, mint ahogy az előre látható volt. Azt is láthatjuk azonban, hogy hazánkban voltak olyan vállalkozások, amelyek akár önerős, akár pályázati úton elnyerhető források igénybe vételével eredményesebbé tették tevékenységüket, így képesek voltak a dolgozói létszámukat növelni (Vántus 2010). A nagymértékben torzult gazdaságok szerkezetének átalakítása, amelyek évtizedeken át el voltak szigetelve, mind a hazai, mind a nemzetközi piaci erőktől, és az új piaci intézmények nulláról történő kiépítése valóban ijesztő és időigényes feladatnak bizonyult.

Tehát fontos feladat, hogy megerősítsék a munkaerőpiaci politika eszközeit. Az aktív munkaerő-piaci programok megvalósításához szükséges a kapacitásokat és munkaerőpiaci szolgáltató szervezetet erősíteni. Mivel ez biztosíthatja a munkaerő „újra bevetéséhez” alkalmazott eszközök hatékonyságának növelését, ami a folyamatban lévő gazdasági szerkezetváltás adott nagyságrendje mellett kritikus jelentőségű.

2. A KÖZFOGLALKOZTATÁS TÖRTÉNELMI MÚLTJA ÉS FEJLŐDÉSI TENDENCIÁJA

A tömeges munkanélküliség a XVIII. század végén megkezdődött ipari forradalom terméke: a gépek térhódításával egyre kevésbé volt szükség az emberi munkára, izomerőre. A munkanélküliség számos társadalmi problémához, feszültséghez vezetett. A megoldáskeresés okán a XIX. század végére szemléletváltozás ment végbe Európa-szerte, mely szerint a munkaképes ember nyomora nem magánügy többé. A munkanélküli társadalmi kategória lett, mellyel foglalkoznia kell a kormányzatoknak (Gyáni 2011). A kormányzati intézkedések egyik lehetősége a nagy létszámúvá és tartóssá váló munkanélküliség ellen – a folyamatos segélyezés helyett – a közpénzekből, közérdeket szolgáló feladatok elvégzése, arra rászoruló emberek foglalkoztatásával.

Ulicska (1997) „A munka, mint büntetés” írásában megemlíti, hogy az országban a századelőn az egyre növekvő munkanélküliség mellett látszólag előállt az a furcsa helyzet, hogy a társadalom ugyanazzal büntetett, amivel jutalmazott. Jól érzékelhető a változás a szinonimákkal: a dolgozó házakból előbb dologházak, majd kényszermunkaházak lettek. Ez a gondolat sokakban felmerül a jelenkori közfoglalkoztatással kapcsolatban is, a ma működtetett rendszernek is létező kettőssége. Azok a munkafeladatok, amelyeket ma az önkormányzatok által szervezett közfoglalkoztatási programok keretében elvégeznek a bevont álláskeresők, sok esetben megegyeznek a közérdekű munkára ítélt szabálysértést elkövetők által elvégzendő feladatokkal. A helyzet kettőssége, amit Ulicska (1997) is felveti, hogy ugyanazt a munkát az egyik ember „jutalomként” végzi, míg a másik „büntetésként”, ez morális szempontból kérdéses. Vajon milyen hatással van ez a közfoglalkoztatás presztízsére? Itt utalnék Csoba (2010a) „Segély helyett munka” írására, mely szerint a mai közfoglalkoztatási programok sok hasonlóságot mutatnak a középkori dologházak működését meghatározó filozófiával. Mindkettő megvalósítását áthatja a kényszer. Nincs választási lehetősége a megszólítottnak arra vonatkozólag, hogy részt kíván-e venni a programban. További közös

vonásként említi azt, hogy az elvégzett munkáért jóval alacsonyabb jövedelem jár, mint az elsődleges munkaerőpiacon.

Csoba (2010a), Csoba (2010b) és Ulicska (1997) írásainak kapcsán tovább kutakodtam, és néhány szóval visszautalnék a közfoglalkoztatás történetére. Ezt azért tartom fontosnak, mert ez hűen tükrözi a munkanélküliséggel kapcsolatos álláspontok alakulását a XVI. századra visszanyúlóan, amikor is – az 1555-ös évben elsőként – Amszterdamban létrehozták az első dologházat. Feljegyzések szerint Magyarországon körülbelül 150 éven keresztül, a XVIII. századtól a második világháború kitöréséig, működtek ilyen jellegű intézmények. A dologházakba azokat az embereket zárták, akik nem fogadták el a kapitalista társadalom rendjét, renitens viselkedést tanúsítottak. Csavargók és koldusok, akik nem akartak beilleszkedni egy olyan társadalomba ahol a tulajdonjog alapja a munka. Ezeknek az intézményeknek eleinte a munkáltatás mellett nevelési, erkölcsnemesítő célzata is volt, később már csak nagyon szigorú fegyelem mellett a kötelező munkavégzés volt a meghatározó, határozott vagy határozatlan időtartamra, a kriminalitás csökkentése érdekében.

2.1. KÖZHASZNÚ FOGLALKOZTATÁS

A közhasznú munkavégzésre korábban nyújtott támogatás a lakosságot vagy a települést érintő közfeladat, vagy az önkormányzat által önként vállalt, a lakosságot illetőleg a települést érintő feladat ellátását, vagy közhasznú tevékenység folytatását támogatta. A közhasznú munkavégzés fajtái voltak a kommunális, az egészségügyi és szociális, a művelődési és oktatási, valamint egyéb tevékenységek.

A részletes feltételeket a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. Törvény felhatalmazása alapján a 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet szabályozta, azonban az egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyei és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXXI. Törvény egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyei és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról hatályon kívül helyezte.

A közfoglalkoztatási formák mindegyike évtizedek óta kitölt egy kis részt a munkaerőpiac palástján. Csehné (2007) alapján a közhasznú foglalkoztatás 1987. második félévétől működött Magyarországon. Célja az átmeneti jövedelemhiány pótlása volt, mert mindenki abban bízott, hogy majd újra beindul az ipar, a privatizáló tulajdonosok új piacokat fedeznek fel, és azzal, hogy új piacokra kezdenek el termelni, a munkanélküliek ismét foglalkoztatottakká válnak. A tartós munkanélküliek munka világában történő megjelenésének szinte egyetlen formájaként a közhasznú munka működött. Kezdetben viszonylag szűkebb volt és főként a megélhetésüket csak ilyen formában biztosítani tudókat érintette. Olyan munkakörökre szervezték meg az önkormányzatok, amelyet más munkaerővel nem tudtak betölteni és elvégeztetni. A közhasznú támogatás igénybevételével az önkormányzatok többségében településtartási, közterület karbantartási parkfenntartási és belterületi vízrendezési feladatokat oldottak meg (I2, I3, I4).

2.2. KÖZMUNKA

Az állami és önkormányzati közfeladatok ellátására a közhasznú foglalkoztatást követő közfoglalkoztatási forma, amely közel fél évszázad elteltével, 1996-ban jelent meg újra, a közmunka volt.

A közmunka kategóriájába a munkanélküliség csökkentésére alkalmas fejlesztési, felújítási, különösen infrastrukturális és környezetvédelmi, továbbá az elmaradott térségek felzárkóztatását célzó, önkormányzati és egyéb társadalmilag hasznos közfeladatok ellátásának javítására irányuló, erre a célra a költségvetésben elkülönített állami pénzeszközből támogatott programok tartoztak. A programok szervezésének fő célja az volt, hogy a hosszabb ideje munkát nem találó, szociális segélyre jogosult álláskereső átmeneti foglalkoztatását önkormányzati, közösségi célú feladatok ellátásával valósítsák meg. A támogatás alanya lehetett kistérségenként egy, jogi személyiséggel rendelkező kistérségi önkormányzati társulás, vagy a társulás által felhatalmazott tag-települési önkormányzat (gesztor), közhasznú társaság, valamint területfejlesztési tanács.

A részletes szabályokat a 49/1999. (III.26.) Kormányrendelet tartalmazta, a 375/2010. (XII.31.) Kormányrendelet a támogatási formát hatályon kívül helyezte. Országosan jellemző volt, hogy a közmunkában foglalkoztatott személyek többsége férfi volt. Ennek okaként főként az elvégzendő munka jellege volt megnevezhető, hiszen legtöbb esetben nehéz fizikai munkát kellett elvégezni, az árvízvédelem, katasztrófa elhárítás, közútfenntartás a vasútkarbantartás területén (Kulinyi 2013).

2.3. KÖZCÉLÚ MUNKA

A közcélú munka, 2000 májusától hivatott felhasználási köztételek mellett, költségvetési forrásból munkalehetőséget biztosítani a rendszeres szociális segélyben részesülőknek. A közcélú munka olyan közmunkának vagy közhasznú munkának nem minősülő állami vagy helyi önkormányzati feladat ellátását jelentette, amelynek teljesítéséről – jogszabály alapján – a települési önkormányzatnak kellett gondoskodnia. A közcélú foglalkoztatást a települési önkormányzat szervezte a költségvetésből biztosított, felülről nyitott keretből.

A közcélú munka részletes feltételeit a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. Törvény szabályozta, amelyet az egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyi és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXXI. Törvény egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyi és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról hatályon kívül helyezte.

2001-ben vezették be hazánkban, és ugyanúgy a közfoglalkoztatás két pillérére, a segélyezett szűrését és ellátási jogosultságának megszerzését segíti, továbbá az önkormányzatok közfeladatainak költségtakarékos ellátását szolgálja (Galasi-Nagy 2003). Nemzetközi szinten ehhez hasonló, kiterjedt nemzeti programok szervezése főleg az északi és a kontinentális Európára jellemző. Bizonyos kritériumok mellett bárki részt vehet bennük, és olyan univerzális eszközök, amelyekben a célcsoport

egyszerre csak egyféle kezelést kap, függetlenül a résztvevők heterogén paramétereitől. A célkitűzésük gyakran homályos, amelyek az intézkedés sikerességét is megkérdőjelezhetik (Hudomiet–Kézdi 2008).

2.4. ÚT A MUNKÁHOZ PROGRAM

A program 2009. január 1-jétől indult és a közmunka rendszerének 2011. január 1-jétől történő megváltozásáig tartott.

Kiemelt célja, hogy a munkára képes, tartósan munkanélküli személyek – akik 2008. évig egy típusú ellátásban, rendszeres szociális segélyben részesültek, 2009-től pedig rendelkezésre állási támogatásban vagy rendszeres szociális segélyben – a korábbiaknál fokozottabb mértékben vegyenek részt valamely közfoglalkoztatási formában, annak érdekében, hogy rendszeres munkajövedelemhez jussanak. Az alacsony iskolai végzettségű munkavállalók számára ugyanis a nyílt munkaerőpiacra való visszakerülés első lépcsőjét a közfoglalkoztatásban való részvétel jelentheti. Azoknak a személyeknek, akik életkorukból, egészségi állapotukból, sajátos egyéni élethelyzetből adódóan nem tudnak munkát vállalni, nem kell részt venniük a közfoglalkoztatásban, és továbbra is kaphatják a rendszeres szociális segélyt.

A program célcsoportja a gazdaságilag nem aktív lakosság, a nyilvántartott álláskeresők és a szociális segélyből élők. A program céljai között szerepel az érintett csoportok visszavezetése a munkaerőpiacra, a munkahelyteremtést támogató projektek bővítése, és ezzel egy időben a feketemunka visszaszorítása. A program egyik elvárása és követelménye, hogy azokat, akik 35 év alattiak és nem végezték el a 8 osztályt, kötelező képzésben kell részesíteni. Országos szinten 90 ezer ember foglalkoztatása valósul meg a program keretein belül.

A program megindításától a közfoglalkoztatás meghatározó jelentőségűvé vált, bár ennek a programnak a megindítása még nem válságenyhítő céllal történt. Ez az első év, amikor közfoglalkoztatás szervezése átkerült az önkormányzatoktól a munkaügyi kirendeltségekhez. A döntés, amely a közfoglalkoztatás koordinációját áthelyezte az önkormányzatoktól a munkaügyi szervezethez, több önkormányzat megítélése szerint nem volt kellően átgondolt és megalapozott. Ettől az évtől kezdődően, a települési önkormányzatoknak közfoglalkoztatási tervet kellett készíteniük az állami foglalkoztatási szolgálattal együttműködve, egy évre előre az elvégzendő feladatokról, azok időbeni ütemezéséről, létszámigényéről és költségigényéről. Az önkormányzatok nehezen fogadták el, hogy „elvették” az önálló döntési jogkörüket a közfoglalkoztatás szervezésében.

A célcsoportok demográfiai összetételét, iskolai végzettségét vizsgálva azt látjuk, hogy megoszlásuk a regisztrált munkanélküliekhez viszonyítva lényegesen kedvezőtlenebb. A bevontak jelentős hányada az idősebb korcsoportból kerül ki, és iskolai végzettség tekintetében felülreprezentáltak az iskolázatlanabbak. Ezzel összefüggésben alakult az ki, hogy a közfoglalkoztatási programokban végzett munka többnyire képzettséget nem igénylő fizikai munka (Kézdi 2011). Czomba (2010) kutatásában kiemelte, hogy a közfoglalkoztatás szükséges rossz, de csak

ezáltal érhető el, hogy az embereket munkaképes állapotban tartsák mindaddig, amíg az elsődleges munkaerőpiacon el tudnak helyezkedni

Attekintve az elmúlt két évtized alkalmazott eszköztípusait, lényegében nem lehet érdemi mennyiségi vagy minőségi fejlődést kimutatni a közfoglalkoztatás rendszerét illetően. A programok teljes menedzsmentje egy speciális apparátust igényelt, ugyanakkor lokális szereplők egy fokozatosan lecsupaszított központi forrásallokációval kellett, hogy szembenézzenek az évek során (Semjén 1996). A hazai közmunkaprogramok eredményeiről nagyon kevés szakirodalom számol be, hiszen kezdettől fogva a legalacsonyabb végzettségű, és hátrányos helyzetű munkanélküliek sorsának átmeneti javítására használták. Firle et al. (2007) felmérései szerint a résztvevők kisebb valószínűséggel (30-35%) helyezkednek el, mint a kontrolcsoportba került nem segélyezett, munkaképes inaktív személyek, tehát a kutatók szerint nincs szignifikáns munkaerő-piacjavító hatása. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű vidéki térségekben ez a munkaforma az egyetlen és átmeneti munkalehetőség, azonban tranzitív hatás, azaz a tartós foglalkoztatás elérésére egyáltalán nem alkalmas, mi több erősítheti a beragadás hatást (Hudomiet–Kézdi 2008, Bass 2010).

A közfoglalkoztatás korábbi gyakorlata nem volt hatékony. Szabályozásában, finanszírozásában és működésében erősen széttagolt és átláthatatlan, költségeit és humán erőforrás felhasználását tekintve pazarló volt. Kevesen vállaltak el piaci alapú, nagyobb teljesítményt követelő munkát a versenyszférában.

A tapasztalatok egyértelműen azt mutatták, hogy a közmunka program, a közcélú és közhasznú foglalkoztatás nem vezetett vissza az elsődleges munkaerőpiacra. Sokkal inkább egy olyan életstratégia kialakulását segítették elő, amely – a segélyekből élés mellett – az álláskeresőket passzivitásra ösztönözte.

A közfoglalkoztatás rendszerének átalakítására azzal a céllal került sor, hogy ezeket a problémákat orvosolja, valamint hogy az új támogatási rendszer segítségével minél több munkára képes és kész, aktív korú, munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű személy számára biztosítsa a munka világába való visszatérést (Hoffman 2012).

2.5. NEMZETI KÖZFOGLALKOZTATÁSI PROGRAM

2011. január 1-jétől jelentősen átalakult a közfoglalkoztatás rendszere. Megszűnt a közcélú illetve a közhasznú munkavégzés valamint a költségvetési szervezeteknél működtetett és a munkanélküliek elhelyezkedését segítő közmunkaprogram. Helyettük jött létre a közfoglalkoztatási támogatások új rendszere, amely az álláskeresőknél, és kiemelten a foglalkoztatás helyettesítő támogatásban részesülőknél kíván átmeneti munkát biztosítani. Jelentős változást eredményezett a közfoglalkoztatás szempontjából, hogy 2011. szeptember 1. napjától bevezették a közfoglalkoztatási jogviszonyt (Bagó 2013). 2011. január 1-jével, az „Út a munkához” programot felváltva, a kormány meghirdette a Nemzeti Közfoglalkoztatási Programot, amelynek deklarált célja az értékteremtő közfoglalkoztatás jogi kereteinek megteremtése, és a munkaképes lakosság, az álláskereső munkához juttatása, foglalkoztatásának elősegítése.

A program további célja, hogy mindenkinek munkát adjon, aki dolgozni akar, és ezen keresztül, radikálisan lecsorítsa a segélyezettek számát. Az új közfoglalkoztatási rendszerben – az eddigiektől eltérően – nem egy felülről nyitott előirányzattól történik a támogatás finanszírozása. Ez biztosítja, hogy a program működésére rendelkezésre bocsátott források területi eloszlása ne térjen el az eredetileg meghatározott arányoktól. Kiemelt cél, hogy azokban a földrajzi térségekben, ahol magas a regisztrált álláskeresők létszáma és kevés a munkalehetőség, több forrás jusson a közfoglalkoztatás keretében biztosítható munkavégzési lehetőségekre.

A közfoglalkoztatás megújult rendszerében a regisztrált aktív álláskeresők foglalkoztatása 2011. január 1. napjától az alábbi közfoglalkoztatási támogatási formák segítségével valósult meg:

- rövid időtartamú közfoglalkoztatás támogatása,
- hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatása,
- országos közfoglalkoztatási programok támogatása,
- közfoglalkoztatás mobilitását szolgáló támogatás.

2011. szeptember 1. napján hatályba léptek:

- a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CVI. Törvény közfoglalkoztatásra vonatkozó rendelkezései,
- a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról szóló 170/2011. (VIII. 24.) Kormányrendelet, valamint
- a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról szóló 375/2010. (XII. 31.) Kormányrendelet módosításai is.

Az új típusú közfoglalkoztatás lényeges eleme, hogy a támogatások – pályázati eljárás helyett – kérelemre igényelhetők, valamint az is, hogy a foglalkoztatás az újonnan létrejött közfoglalkoztatási jogviszony keretében történhet.

A közfoglalkoztatási jogviszony – mint a Munka Törvénykönyvének hatálya alá tartozó speciális munkaviszony – időtartama alatt a közfoglalkoztatott társadalombiztosítási szempontból biztosítottnak minősül: pénzbeli és természetbeni egészségbiztosítási ellátásra jogosult, közfoglalkoztatásban töltött ideje beleszámít az öregségi nyugdíjra jogosító szolgálati időbe. A közfoglalkoztatási jogviszonyra a munkaviszonyra irányadó adózási és munkavédelmi szabályokat kell alkalmazni.

A közfoglalkoztatás ideje alatt munkaerőpiaci szolgáltatást és képzési támogatást vehetnek igénybe a közfoglalkoztatottak, hogy a megszerzett gyakorlat birtokában a határozott idejű közfoglalkoztatást követően, munkát tudjanak vállalni az elsődleges munkaerőpiacon.

Az új rendszerhez szervezeti átalakulás is társult: az egyes miniszterek, valamint a Miniszterelnökséget vezető államtitkár feladat- és hatásköréről szóló 212/2010. (VII. 1.) Kormányrendelet 37. § w. pontja a belügyminiszter szakpolitikai feladat- és hatáskörébe utalta a közfoglalkoztatást, ennek megfelelően a Belügyminisztériumban létrejött a Közfoglalkoztatási Helyettes Államtitkárság. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal együttműködve a Nemzetgazdasági

Minisztérium a munkaügyi központok állományában kijelölte azokat a referenseket, akik – a belügyminiszter szakmai irányításával - területi, illetve helyi szinten látják el a közfoglalkoztatással kapcsolatos feladatokat. Az új közfoglalkoztatási rendszerben a munkaügyi kirendeltségek kiemelt szerepet kaptak. Szoros együttműködést és folyamatos párbeszédet feltételez a foglalkoztatók részéről, hiszen a szociálisan hátrányos helyzetű álláskeresőkről való gondoskodás közös felelősségen alapul. A közfoglalkoztatás csak a munkaügyi kirendeltségek közvetítésével valósulhat meg.

2011. év közepétől a közfoglalkoztatás szakmai irányítása átkerült a Belügyminisztériumhoz (BM). A BM számos programot dolgozott ki a közfoglalkoztatás minél hatékonyabb alkalmazására. A 2012-es év újból mérföldkő volt a közfoglalkoztatás rendszerében, mivel azok a mintaprogramok, amelyeket a 2011. év során dolgoztak ki, érdemben 2012 januártól indultak el. A kidolgozott programok a következők:

1. mezőgazdasági program,
2. mezőgazdasági utak rendbetétele,
3. belvízelvezetés,
4. illegális hulladéklerakó helyek felszámolása,
5. a közfoglalkoztatottak téli és egyéb értékteremtő foglalkoztatásának kialakítása,
6. bio- és megújuló energiatermelés,
7. belterületi közúthálózat javítása,
8. helyi sajátosságokra épülő programok.

A fenti programok 2013. évben újra indultak a közfoglalkoztatók kérelme alapján. Hatásukat tekintve összetettek: a közösségformálás, a települések és azok közvetlen környékének élhetőbbé, lakhatóbbá tétele, a lakosság szubjektív biztonságérzetének növelése, a közbiztonság javítása. A foglalkoztatás napi nyolcórás munkaidőben történik. A támogatások hozzájárulnak az önkormányzatok intézményeinek hatékonyabb működtetéséhez és szervezetei önellátásának kialakításához. A kistérségi startmunka-mintaprogramok esetében a bér és járulék 100%-os támogatásán kívül a beruházási és dologi költségek és kiadások teljes egészében támogathatók (15).

2011. évtől a közfoglalkoztatási munkaviszonyt kiemelték a Munka Törvénykönyve alól. Ez a közfoglalkoztatási bért a minimálbér alá süllyesztette (Kulinyi 2013). Alacsonyabb bért kaphat csak a dolgozó, mert annak mértéke maximalizálva van. A 170/2011. (VIII.24.) Kormányrendelet a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról, alapján a jelenlegi közfoglalkoztatási rendszerben azok az álláskeresők, akiket a végzettséget nem igénylő munkakörbe vonnak be – a tevékenység jellegére való tekintettel – a közfoglalkoztatási bért, akiket szakképzettséget igénylő munkakörbe vesznek fel, ők a közfoglalkoztatási garantált bért kaphatják. A nevezett kormányrendelet 2013. január 1-jén hatályos állapota szerint a közfoglalkoztatónak lehetősége van arra, hogy a programokban alkalmazott munkavezetők bérét magasabb, a rendelet által

meghatározott maximum összegben állapítsák meg. Ez alacsonyabb, mint ami a munkatörvénykönyv szerint járna a dolgozónak az elsődleges munkaerőpiacon.

Csoba (2010a) kutatásában hangsúlyozza azt is, hogy a közfoglalkoztatási programokban elvégzett munkák nem mindegyike felel meg annak a közfoglalkoztatási programokkal szemben támasztott elvárásnak, hogy az segítse elő az álláskereső minél előbbi visszatérését az elsődleges munkaerőpiacra.

A társadalom, a gazdaság és az egyén szempontjait is figyelembe véve fontosabb a társadalom munkaképes tagjai számára munkalehetőséget teremteni közvetlen, vagy közvetett úton, mint segíyezni. A munkahelyet nemcsak anyagi vonatkozásban nem pótolják a pénzbeli támogatások, hanem egzisztenciális vonatkozásban sem.

Hazánkban közfoglalkoztatottként olyan természetes személy foglalkoztatható, aki a Munka Törvénykönyvének rendelkezései szerint munkaviszonyt létesíthet, és aki a munkaiügyi kirendeltségen nyilvántartott álláskereső, vagy rehabilitációs járadékban részesül. Közfoglalkoztatási jogviszony – a normál munkaviszonytól eltérően – csak határozott időre létesíthető, próbaidő kikötése nélkül.

Közfoglalkoztatás – az általam bemutatni kívánt munkaerő-piaci eszközzel – az állam a foglalkoztatás elősegítését, bővítését tűzte ki célul a gazdaságilag elmaradott térségekben. A közfoglalkoztatásba bevont álláskeresők egyre nagyobb számával függ össze az a tény, hogy a hátrányos helyzetű térségeket a 2008. évi gazdasági válság nem sújtotta olyan mértékben, mint az ország fejlettebb régióit. Ezekben a régiókban nem nőtt olyan mértékben a munkanélküliek száma, sőt egyes térségekben még csökkent is. A közfoglalkoztatás és a válság miatt bekövetkező állásvesztés sem földrajzilag, sem strukturálisan nem fedte le egymást. Míg a közfoglalkoztatásban az ország északi, északkeleti részében élő, képzetlenebb munkaerő vett részt nagyobb arányban, az „új” munkanélküliek jelentős hányada az ipar nagyobb foglalkoztatási súlya jellemezte dunántúli megyék középfokú végzettségűinek köréből került ki, akik jövőjüket továbbra is a „normál” munkaerőpiacon képzelték el. A területi diszkrépancia hozzájárult ahhoz, hogy a válság következményeként a megyék, régiók foglalkoztatási és munkanélküliségi rátáját jellemző különbségek csökkenjenek. Az évek óta rosszabb helyzetben lévő megyék, régiók mutatói kevésbé, a kedvezőbb helyzetűeké viszont erőteljesen romlottak (II).

A közfoglalkoztatást, a megbomlott munkaerőpiaci egyensúly átmeneti stabilizálásának eszközeként az állam mindig akkor alkalmazza kiemelten, amikor a munkaerőpiaci kereslet és kínálat egymáshoz viszonyított aránya jelentősen megbomlik. Ez leginkább akkor fordul elő, amikor egy gazdasági, foglalkoztatási rendszer alapjaiban megváltozik, és ez a munkahelyek tömeges megszűnését okozza. Az utcára kerülő embereknek ezzel a foglalkoztatási formával egyrészt pótolták a kieső jövedelmet, mely az önfenntartó képességük megőrzését biztosítja, másrészt a rájuk eső közösségi feladatok ellátását oldották meg (Csoba 2010a).

3. MUNKAERŐPIACI VÁLSÁGKEZELÉS AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN

A gazdasági válság kialakulásával összefüggésben, az unió egyes országaiban eltérő hangsúlyt kapott a közfoglalkoztatás, mint a munkaerőpiaci válságkezelés eszköze, és az arra fordított pénzeszközök is eltérő nagyságot mutatnak. Egyes tagországokban jelentősen megnőtt a közfoglalkoztatottak száma, mint például Magyarországon, Lettországon, Franciaországban és Portugáliában. Ezzel egyidejűleg Németországban, Bulgáriában, Szlovákiában és Romániában nagymértékben csökkent a bevontak száma. Ugyan annak a problémának a kezelése nemzet specifikus jelleget kapott. Ezeket fontosnak tartom bemutatni annak érdekében, hogy a magyarországi közfoglalkoztatási rendszer megítélését nemzetközi viszonylatba helyezve is segítsen. Az egyes országok modelljei, közfoglalkoztatási formái igen nagy változatosságot mutatnak, közöttük számos eltérés tapasztalható. Koltai (2013) alapján bemutatott válságkezelő programokat összehasonlítom a magyarországi közfoglalkoztatási rendszerrel, és feltárom a fellelhető egyezőségeket és különbözőségeket. A különböző nemzetek programjainak egységes jellemzője, hogy több célt szolgálnak, de hogy melyikre helyezik a hangsúlyt, abban eltérést mutatnak. A közfoglalkoztatási program pontos céljának megfogalmazása rendkívül fontos, hiszen a várt eredményt is ehhez lehet igazítani.

A válság az európai országok közül *Lettországot* érintette a legsúlyosabban. A hirtelen és óriásira duzzadó munkanélküliség kezelésére a lett kormány megindította a Válságkezelő Közmunkaprogramot. A program célja volt egyrészt munkajövedelmet biztosítani a munkanélküli ellátásból kiszorulóknak számára, valamint a munkához kapcsolódó készségek szinten tartása a válság idejére, annak érdekében, hogy a munkaerőpiaci folyamatok stabilizálódásakor az érintetteknek az elsődleges munkaerőpiacra történő visszatérésük sikeresebb legyen. A lett kormány által indított program, a magyar közfoglalkoztatási programtól való különbözősége abban nyilvánul meg a leginkább, hogy a foglalkoztatottak nem munkaszerződéssel, hanem együttműködési megállapodás alapján vesznek részt a foglalkoztatásban. Ennek következtében a közfoglalkoztatás ideje nem vehető figyelembe a szolgálati idő kiszámításánál, biztosítási jogviszonynak sem minősül a nyugdíj szempontjából, és álláskeresői ellátásra sem szerez jogosultságot a foglalkoztatott. Hasonlóság a lett és a magyar közfoglalkoztatási rendszer között az, hogy a közfoglalkoztatásban dolgozók, a minimálbérnél alacsonyabb bér ellenében dolgoznak azért, hogy a program ne hogy a nyílt munkaerőpiac ellenőztöngzőjeként hasson.

Közösségi Munka Program néven indult az 1990-es évektől *Csehországban* az a közfoglalkoztatási program, melynek célja, a bevontak munkaszocializációjának fenntartása. Különbség a magyar és a cseh program között az, hogy míg a hazai közfoglalkoztatásban cél, hogy minél több személyt vonjanak be, ezért ugyanazon dolgozó ismételt bevonása nem javasolt, addig a cseh közfoglalkoztatásban résztvevők akár többször is részt vehetnek egymás után. Hasonlóság a két ország

programjában az, hogy akik visszautasítják a közfoglalkoztatásban való részvételt, azoktól megvonják az álláskeresési ellátást.

A finn rendszer is szem előtt tarja azt, hogy akik már részt vettek támogatott foglalkoztatásban, hat hónapig ismételten ne vehessenek részt. Azért nem adnak rá lehetőséget, hogy az álláskeresők folyamatosan támogatott foglalkoztatásban vegyenek részt, mert kutatási eredmények azt mutatják, hogy a támogatott foglalkoztatás ciklikus rendszerében való részvétel nem javítja a résztvevők munkaerőpiaci helyzetét, de a munka világától legtávolabb maradókat aktivitásra ösztönzi.

Görögországban, az országot igen súlyosan érintő válság hatásainak enyhítésére két közfoglalkoztatási program indult. A Helyi Munkahelyteremtést Szolgáló Közfoglalkoztatási Program, a helyi non-profit szervezeteket, non-profit szolgáltatásokat hivatott támogatni. Regisztrált álláskeresők elhelyezkedéséhez járul hozzá, különös tekintettel a tartósan munka nélkül lévőkre és az ellátás nélkül maradókra, valamint a 30 év alatti fiatalokra. A Munkanélküliek Minősítési Listáján Alapuló Közszolgáltatási Program keretében a közsféra szervezetei, – közöttük az önkormányzatok és non-profit szervezetek – kapnak lehetőséget arra, hogy a munkaügyi szervezet által kiközvetített munkanélküliek közül válasszák ki munkavállalóikat. Ennek a programnak az a sajátossága, hogy a résztvevőket egy úgynevezett prioritási listáról választják ki. A munkanélküliek kérhetik a felvételüket a listára és megnevezhetnek három foglalkoztatót, ahol szívesen dolgoznának. A munkaügyi szervezet minden álláskeresőt pontoz, hátrányos helyzet alapján. Ehhez plusz pont adódik a munkanélküliség hosszával összefüggésben, az 55. életév betöltése okán, a 29 év alatti életkor vagy az eltartott gyerekek számának kapcsán. Ezzel a munkaügyi szervezetnek az a célja, hogy a közfoglalkoztatási programokba a prioritizált csoportokba tartozók kerülhessenek be. Itt hasonlóság fedezhető fel a magyar munkaügyi szervezet kategorizálási rendszerével. Technikailag, a magyar munkaügyi szervezet nyilvántartási rendszerében is működik egy úgynevezett kategorizálás. Az ügyfelek a nyilvántartásba vételkor – meghatározott prioritások alapján – kategorizálásra kerülnek, azonban a gyakorlatban való alkalmazása és hasznosulása még nem jár ennyire előre, mint a görög rendszerben. A prioritások a következők: alapfokú iskolai végzettség, fogyatékkal élő, 55 év feletti, 25 év alatti, tartósan álláskereső, veszélyeztetett.

A horvát közfoglalkoztatási programokban – hasonlóan a hazai rendszerhez – jellemzően a helyi önkormányzatok, közintézmények és az önkormányzattal ellátási szerződéssel rendelkező non-profit szervezetek lehetnek a foglalkoztatók. Az elvégzendő feladatok és a betöltendő munkakörök szinte teljes egyezőséget mutatnak a magyarországi, huzamosabb idejű közfoglalkoztatási programokkal. A munkakörök a közfeladatok ellátásához kötődnek.

Az ír közfoglalkoztatás sajátossága a projektszerűség. A bevont álláskeresők – csak úgy, mint Magyarországon – határozott ideig, részmunkaidőben dolgozhatnak egy meghatározott projektben. A magyar közfoglalkoztatási programtól jelentős eltérés tapasztalható abban, hogy a résztvevők munkaviszonya egyszer

meghosszabbítható. Erre Magyarországon nincs lehetőség. A 2011. évi CVI. Törvény szerint a közfoglalkoztatási jogviszony csak határozott időre létesíthető. A határozott idő nem lehet hosszabb, mint a közfoglalkoztatás támogatásáról szóló jogszabály alapján nyújtott támogatásról szóló hatósági szerződésben előírt időtartam. Az ír közfoglalkoztatásnak nem célja a munkaerőpiaci reintegráció, ezért nem kapcsolódik hozzá képzés. A közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó képzés Magyarországon is csak a mezőgazdasági programokban kötelező feltétele a program megvalósíthatóságának. A Közösségi Elhelyezkedési Programban, amelyet 2010-ben a válság hatására vezettek be, ismételten megjelenik a magyar rendszerhez hasonlóan a kötelező jellegűség. Aki azt visszautasítja, a segélyének az elvesztésével jár.

Portugáliában két rendkívül népszerű program helyettesíti a közfoglalkoztatási programot, a Foglalkoztatási Integrációs Szerződés+. A résztvevők – csak úgy, mint Magyarországon – közfeladatot látnak el, és a foglalkoztatók a helyi önkormányzatok és non-profit civil szervezetek lehetnek. A két program közötti különbség mindösszesen a bevonhatók, a célcsoportok körében nyilvánul meg. Míg az elsőben csak az álláskeresési ellátásban részesülők lehetnek foglalkoztatottak, addig a másodikban csak a szociális segélyben részesülők foglalkoztathatók. A bevonhatók körére való tekintettel, összehasonlítva a hazai közfoglalkoztatási programokkal, azt látjuk, hogy a magyarországi közfoglalkoztatási programok bármelyikénél elsődleges szempont az, hogy regisztrált álláskereső legyen az ügyfél. Az országos közfoglalkoztatási programoknál egyéb kötelező kitétel nincs is. A további programok esetében a startminta programokban illetve az önkormányzati huzamosabb idejű közfoglalkoztatási programokban elsődlegesen a foglalkoztatás helyettesítő támogatásban részesülők, az ellátatlanokat, valamint a rehabilitációs ellátásban részesülők foglalkoztathatók.

A *román* közfoglalkoztatási programok már az 1990-es évek vége óta működnek. Az országot is súlyosan érintő válság ellenére az erre fordítható összeg csökkenése miatt a bevontak létszáma csökkent. Azokban a legszegényebb térségekben indítottak csak közfoglalkoztatási programokat, ahol más egyéb munkalehetőség nem volt. Az elvégzendő feladatokat tekintve egyezőséget mutat más ország programjaival, mivel itt is a közfeladatokhoz kötődnek, és a foglalkoztatók az önkormányzatok. Eltérések a programok finanszírozásában lelhetők fel (Koltai 2013).

Ausztriában a közmunka, mint foglalkoztatási forma nem működtethető. Senkit nem lehet közmunkára kényszeríteni. Mint már a magyar közérdekű foglalkoztatás rendszerénél említettem, Ausztriában is van arra lehetőség, hogy bizonyos büntetések esetén az elítélt ledolgozza a rá kirótt bírságot, szociális vagy kommunális munkával.

Angliában ismeretlen a kényszerrel végzett közmunka, amelyért a minimálbér felének megfelelő összeget fizetnek. A munkanélkülieknek 13 hét munkanélküliség után kötelező részt venni az aktív álláskeresést segítő programokban, a segély megtartása érdekében.

Franciaországban, – mint Ausztriában – ismételten csak az a fajta közmunka jelenik meg, amely büntetési tételként ismert, és amelyet kisebb vétség esetén szabhatnak ki az elkövetőre. A kötelező közmunka bevezetése a 2012-es évhez kapcsolódik.

Oroszországban a közmunka az egyes válság sújtotta területeken az egyetlen megélhetési forrás. Csak a munkanélküliként regisztráltak vehetnek benne részt, előnyt élveznek a munkanélküli segélyből kiesettek. Határozott idejű szerződés szabályozza, az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés esetén azonnal felbontható (Bujáki 2011, Oláh 2012).

4. ÖSSZEGRZÉS

A közfoglalkoztatás különböző formában és funkcióban végig jelen volt és van a középkorban és az újkorban is. Azokban a korszakokban kapott nagyobb hangsúlyt, melyekben a munkaerőpiaci kereslet-kínálati egyensúly hiánya következtében kialakult jövedelemhiány kikényszerítette a központi hatalom beavatkozását. A kötelező közmunkának fontos szerepe volt a szegények fegyelmzésében, alacsony társadalmi helyük kijelölésében. Napjainkban a közfoglalkoztatás célja a munkaerőpiaci esélyek növelése érdekében halmozottan hátrányos helyzetű álláskeresők – foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülő, álláskeresési és szociális ellátásra nem jogosult – foglalkoztatása. Fontos eszköz a közfoglalkoztatás a természeti és épített környezet védelmében, a közétkeztetés minőségének javításában, az önfenntartó települések kialakításában, a rendezett közösségi terek, élhető települések megvalósításában. A közfoglalkoztatás feladata napjainkban is összetett. Úgy gondolom, hogy a munkanélküliség problémáját nem lehet csak a közfoglalkoztatással megoldani, csupán mérsékelni. Az előzőeken kívül az adó- és járulékfizetés rendszere, a nyugdíjrendszer, a megváltozott munkaképességű személyek ellátásának a rendszere, a szociális ellátások rendszere is jelentősen befolyásolja mind a munkanélküliségi ráta, mind a foglalkoztatottsági szint alakulását. Ezek szabályozása a törvényhozók feladata, az ő feladatuk megteremteni azokat a feltételeket, hogy minden ember élni és boldogulni tudjon a hazájában.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bácsné Bába É. (2014):** Kisgyermekes anyák a munkaerőpiacon – Pro és contra. TAYLOR, Gazdálkodás és Szervezéstudományi Folyóirat. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatásáért Közleményei, VI. évf. 1–2. 2014. pp. 250–259.
- Bagó J. (2013):** A közfoglalkoztatás célja és szabályozása. Munkaügyi Szemle. 2013/ 1. szám. pp.4–5.
- Bass L. (2010):** Az „Út a Munkához” program hatása – egy kérdőíves felmérés tapasztalatai. Esély. 21. évf. 1. sz. pp. 46–65.
- Bujáki A. (2011):** Ásóval, lapáttal a világ ellen, 168 Óra. XXIII. évf. 44. sz. pp. 30–33.
- Cloke, P. J. – Park, C. C. (1985):** Rural Resource Management. Croom Helm, London.
- Czomba S. (2010):** Nemzeti Közfoglalkoztatási Program című előadás 2010.10.26. Szolnok
- Csehné P. I. (2007):** A közhasznú foglalkoztatás jogi és humán vonatkozású változásai az utóbbi tíz évben. Munkaügyi Szemle. 2007. március. pp. 23–27.

- Csoba J. (2010a):** Segély helyett munka. In. A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. Szociológiai Szemle. 1. sz. pp. 26–52.
- Csoba J. (2010b):** A közfoglalkoztatás régi-új rendszere. Útközben az „Út a munkához program”. Esély. 1. sz. pp. 4–24.
- Firle R. – Scharle Á. – Szabó P. A. (2007):** A rendszeres szociális segély munkakínálati hatása. In. Közelkép, jóléti ellátások és munkakínálat. (szerk.) Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, pp. 75–90. <http://econ.core.hu/file/download/MT07kozel.pdf>
- Galas I. P. – Nagy Gy. (2003):** A szigorítások hatása a munkanélküliek elhelyezkedési ütemére. In. A munkanélküli-ellátási rendszer átalakításának hatásvizsgálata keretében végzett kutatások eredményeiről. Kutatási összefoglaló, MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Munkaerőpiaci Kutatások Műhelye, BKÁE Emberi Erőforrás Tanszék, Foglalkoztatási Hivatal, Budapest, pp. 155–202.
- Gyáni G. (2011):** Közmunka a Horthy-korban: Az állami szociálpolitika megoldási kísérletei. História. 33. évf. 7. sz. pp. 30–33.
- Hoffman I. (2012):** A közfoglalkoztatás múltja és jelen Magyarországon. Belügyminisztérium. Közfoglalkoztatási Helyettes Államtitkárság.
- Hudomiet P. – Kézdi G. (2008):** Az aktív munkaerőpiaci programok nemzetközi tapasztalatai. Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás. 3. évf. 1. sz. pp. 3–37. http://www.kormanyzas.hu/081/01_Hodomiet-Kezdi.pdf
- Kézdi G. (2011):** Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálata. In. Munkaerőpiaci Tükör 2011. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, pp. 41–72.
- Kis K. (2008):** A Hódmezővásárhelyi kistérség humán erőforrásainak hierarchia-rendszerű vizsgálata. Agrártudományi Közlemények, 2008/29. pp. 91–110.
- Koltai L. (2013):** A közfoglalkoztatás szerepe válság idején az európai országokban. Munkaügyi Szemle. 1 sz., pp. 27–38.
- Kulinyi M. (2013):** A közfoglalkoztatás változó céljai. „Kígyónak lábsó” avagy utazás a közfoglalkoztatás céljai körül/ Munkaügyi Szemle. 1. sz. pp. 17–26.
- Oláh J. (2012):** A közfoglalkoztatás, mint a munkanélküliség csökkentésének eszköze. Munkaügyi Szemle Stúdium. szeptember pp. 1–10.
- Semjén A. (1996):** a pénzbeli jóléti támogatások ösztönzési hatásai. Közgazdasági Szemle. 43. évf. 10. sz. pp. 841–862.
- Ulicska L. (1997):** A munka mint büntetés. Esély. 3 sz. pp. 86–91.
- Vántus A. (2010):** A foglalkoztatottság jellemzőinek változása Hajdú-Bihar megyei állattenyésztő gazdaságokban. IV. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei. II. évf. 2–3. sz. (No. 3–4.) pp. 24–31.
1991. évi IV. Törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
1993. évi III. Törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
1997. évi LXXX. Törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről
- 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerőpiaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról
- 49/1999. (III. 26.) Kormányrendelet a közmunkaprogramok támogatási rendjéről
- 30/2000. (IX.15) GM rendelet a munkaerőpiaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz nyújtható támogatásokról
2010. évi CLXXI. Törvény egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyi és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról
- 375/2010. (XII. 31.) Kormányrendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról
- 212/2010. (VII. 1.) Kormányrendelet az egyes miniszterek, valamint a Miniszterelnökséget vezető államtitkár feladat- és hatásköréről
2011. évi CVI. Törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról

170/2011. (VIII. 24.) Kormányrendelet a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról

Internet 1: A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. Kutatási jelentés, 2011. augusztus 30. Budapest Szakpolitikai Intézet és Hétfa Elemző Központ, Budapest
http://www.budapestinstitute.eu/uploads/BI_kozcelu_kut_jelentes_2011aug30.pdf; Letöltés ideje: 2013. március 9.

Internet 2: Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök - Mai magyar szociálpolitika- 8. téma
http://users.atw.hu/deszocpol/mai_magyar_szocialpolitika/kesok/aktiv_foglalkoztatapolitikai_eszkozok_czine_tunde.doc; Letöltés ideje: 2013. február 8.

Internet 3: Állami Számvevőszék: 2007. Jelentés a közmunkaprogramok támogatására fordított pénzeszközök hasznosulásának ellenőrzéséről. <http://www.asz.hu/jelentes/0732/jelentes-a-kozmunkaprogramok-tamogatasara-forditott-penzeszkozok-hasznosulasanak-ellenorzesero/0732j000.pdf>; Letöltés ideje: 2013. február 8.

Internet 4: Aktív munkaerőpiaci politikák komplex értékelése kutatáshoz Önkormányzati felmérés készítése és értékelése.
http://internet.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=tamop_131_strategia_3.2_onkormanyzati; Letöltés ideje: 2013. március 15.

Internet 5: Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök működtetése 2011-ben.
http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=full_AFSZ_A_foglalkoztatapolitikai_eszkozok_mukod; Letöltés: 2013. március 19.